

TARTU LAHTISED MEISTRIVÕISTLUSED, HOOAEG 2013/14, 2. MÄNG,
KÜSIMUSED: VÕISTKOND UGALA (U. Kalla, A. Kuld, A. Kiis, A. Altmets)

AKTUAALNE

1. Sotsiaaldemokraatlikul erakonnal on olnud taasiseseisvunud Eestis seitse esimeest. Üks neist pole kunagi kandideerinud riigikogu valimistel. Sama inimene on kandideerinud 2009. aastal Tallinnas kohalikel valimistel ja kandideerib ka sel aastal Pirital. Kes?

2. Hiiu vallas on 2013 aasta KOV valimistele üles antud valimisliit, kus kandideerivad ainult ühe perekonna liikmed. Valimisliitu veab üks tuntud eestlane, kes sündis 1954 aasta 18.oktoobril Kirovi oblastis Venemaal eesti muusikute perekonnas. Tuntuks on ta saanud Eestis väga mitmete tegevustega, millest enamik liigitub meelelahutuse alla. Inglisekeelne sõna „psycho“ on olnud seotud tema tegevustega nii minevikus kui ka täna.

3. Kes on pildil?

4. Kust leiti pildil olev kadunuke? Kadunuke avastati 2013. aastal märtsikuus remonditööde käigus.

5. Kuidas nimetatakse ühe Süüria usuvoolu esindajaid, kes elavad põhiliselt Ida-Süürias, Iraagi piiri ääres, ja kelle religioon on sünkretistlik segu judaismist, sufistlikust islamist ja zoroastrismist. Etniliselt on neist enamus kurdi päritolu, kuid mitte kõik kogukonnad. Praeguses kodusõjas on nad äärmuslike sunniitide läbi taas palju kannatanud, nagu ka eelnevatel sajanditel. Nende arvates andis Jumal maailma 7 ingli hoole alla, kellest tähtsaim on Tawûsê Melek, Paabulinnu ingel. Selle teine nimi on Shaytan, mis Koraanis aga saatanat tähendabki.

LOODUS

6. Selle linnukese rahvapäraste nimetuste seas on „tiglits“ ja „terlits“, mida peetakse laenudeks saksa keelest. Vastavad saksa nimetused on „Stieglitz“ ja „Stirlitz“, viimane on teada Luxemburgi alalt. Saksa keelde aga olevat nimetus tulnud hoopis slaavi linnukauplejailt, näiteks on ta poola keeles „szczygieł“. Tegelikult võiks öelda, et need nimetused on kõik linna enda poolt välja pakutud, kuna ta kordab neid pidevalt kui kutsehüüdu ja põimib ka oma laulu sisse. Kuna ta on seemnetoiduline ja värvika sulestikuga, siis peeti teda sageli puurilinnuna kuni XX sajandini, mil eksootilised liigid ta välja tõrjusid. Palju kujutatud keskaegses ja varauusaegses kunstis, kus teda muuseas seostati Kristuse kannatustega. Mis lind?

7. See loom on meilgi hästi tuntud, Jaapanis aga on ta tohutu hulga muistendite ja uskumuste keskmes. Küllap on sellele kaasa aidanud nii looma isevärki välimus, käitumine kui ka häämitsused. Tema õnnetoovaid keraamilisi kujakesi võib näha tagajalgadel seismas kogu Jaapanis. Kujudel esiletoodud õnnesümbolite seas torkab silma vägev rippuv munandikott, mis kuulutab rahaõnne. Meile võivad nende olevuste vägiteod tuttavad olla tänu jaapani animafilmile „Heisei tanuki gassen pompoko“ (1994). See on liigutav lugu loomadest, kes kaitsevad oma elupaika inimasustuse pealetungi eest. Iseloomulku tõlkejaburuse tõttu on filmi eestikeelseks pealkirjaks saanud „Pom Poko: Pesukarude sõda.“ Eksitus on alanud juba inglise keelest, kuid see on vilets vabandus, kui tegelikult kujutatakse loomi, kes meie maalgi ringi liiguvad. Keda siis?

8. See lilleperekind on saanud nime uurimisreisija järgi, kes oli üks 1804-1806. a. ekspeditsiooni juhte, kui ameeriklased esimest korda läbisid oma riigi lääneosa Mississippi jõest kuni Vaikse ookeanini. Tema avastatud liik on praegu Montana osariigi rahvuslill. Indiaanlased tarvitavad selle juuri vürtsise delikatessina. Ka perekonna teised liigid kasvavad Põhja-Ameerika lääneosa mägedes. Nad on enamasti madalad alpitaimed, lihakate lehtede ja valgete, kollaste või roosade kuni punaste õitega (2-3 cm läbimõõdus). Ka Eestis on nad viimastel aastatel tuttavaks saanud kui kiviktaimla-püsililled ja levitatakse erineva värvusega sorte, kuigi neid pole meie kliimas just kerge kasvatada. Tartus Annelinnas on isegi üks OÜ ja lillepood nimetatud selle lille järgi.

9. See praeguseks kõigile tuntud ilupuu sai Lääne-Euroopas tuttavaks alles 16. sajandil, kui ta toodi sisse Ottomani impeeriumist. Need puud ehtisid tollal juba Istanbuli linna ning usuti, et nad pärinevad kusagilt Aasiast. Üllatuslikult leidis John Hawkins 1790-ndail aastail selle puu looduslikult kasvamas hoopis Kreekas, Pindose mäestik. Praeguseks on kindlaid looduslikke kasvukohti teada ka Albaania ja Makedoonia aladelt, kuid kokkuvõttes on looduslik levila väga piiratud ja seda ei anna võrreldagi inimese poolt tekitatuga. Mis puu (liiginime „harilik“ võib ära jätta)?

10. Ränk vähilaadne haigus DFTD ähvardab maailmast hävitada ühe omanäolisema looma populatsiooni. Haigus avastati 1996 ning selle vastu ei ole seni abi leitud. Sellest ajast alates on erinevatel hinnangutel vähenenud loomade populatsioon ca 80%. Viimastel aastatel on loomade päästmiseks eraldatud oma saar, mitmed maailma tuntud loomaaiad on kaasatud populatsiooni säilitamise pilootprojekti. Looma ladinakeelne nimetus on tõlgituna eesti keelde „Harrise lihaarmastaja“.

GEOGRAAFIA

11. See on Afganistani pikim jõgi (1150 km), voolab läbi omanimelise provintsi ja suubub Sistani siseäravoolualasse, moodustades sisedelta. Viimane asub osalt Iraani territooriumil ja koosnes veel hiljuti mitmest suurest järvest. Aastatuhande vahetusel need paraku kuivasid, kuna mitu aastat järjest valitses põud, jõe vesi aga on ülalpool tõkestatud ja suunatud niisutusse. Tulemuseks on Araali mere hääbumisega võrreldav katastroof. Mis jõgi?
12. Euroopa kõige laiem juga (240 m) asub Lätis Venta jõel. Kõrgust on tal küll vaid 2 m ümber. Millise linna piirsesse ta jääb?
13. Georg Philipp Telemann (1681-1767) oli alates aastast 1721 kuni elu lõpuni muusikadirektoriks ühes linnas, millele ta on pühendanud ka mitmeid oma teoseid. Nende seas on süit „Alster-Ouverture“, milles maalitakse helipilte näiteks sügisest luikede rändest linna kohal või suvisest varesekisast ja konnakontsertidest; samuti juubelioratorium linna admiraliteedi auks. Nüüdisajal on vahest tuntum tema „Veemuusika“, kirjutatud sama juubeli puhul. Teisiti nimetatakse seda ka „...er Ebbe und Flut“ („...i mõõn ja tõus“; punktiiri asemel linna nimi), mis ei vihja linna enda tõusule ja mõõnale, vaid hoopis loodusnähtusele, mis seal hästi jälgitav on. Loodete vahe linna sadamas on nimelt 3,63 meetrit. Mis linn?
14. Tähtis kaubanduskeskus Sansibari saar (praegune Tansaania liiduriik) Ida-Aafrika rannikul allus a-st 1698 ühele kaugele sultanaadile. 1832 tõi sealne sultan pealinna üle Sansibari, nii et 1856.a-ni olid alluvussuhted ümber pööratud. Pärast sultani surma jagunes riik aga tema poegade vahel nii, et mõlemad valdused iseseisvusid. Milline praegugi olemasolev riik oli Sansibariga sellistes tihedates sidemetes?
15. Jules Verne kirjutab oma romaanis „Kapten Granti lapsed“: „See riik on sada viiskümmend lõõd pikk ja kolmkümmend lai. Elanikkudeks on ... uhke ja tugev tõug, ainus mõlemas Ameerikas, kes pole end lasknud võõrastel alistada.“ Romaani prantslasest tegelane Jacques Paganel seletab, et üks tema kaasmaalasi istunud kunagi selle riigi troonil, ja „... nimetas uhkelt vahvat härra de Tonneins'i, oivalist inimest, endist Périgueux' advokaati“, ning hiljem jõid kõik „ekskuninga Orélie Antoine I terviseks“. Kuningriik oli 1860. aastal tõepoolest välja kuulutatud nimetatud advokaadi ja kohalike pealike poolt, kes lootsid, et kuningaks valitud jurist suudab põliselanike iseseisvust kaitsta. Värske kuningas lõi riigile lipu, hümnid ja konstitutsiooni, kuid ei suutnud saavutada rahvusvahelist tunnustust. Peagi okupeeris territooriumi Tšiili vägi. Kuningas kuulutati vaimuhaigeks ja pidi lõpetama oma elupäevad Prantsusmaal vireldes, kuid tema pärand elab: praegugi toetab üks kuninga järeltulijaid tolle endise kuningriigi ala hõimude iseseisvusvõitlust. Riigi nimi oli tegelikult kaheosaline, kuid küsime esimest osa, mida nimetab ka Jules Verne ja mis on praegu ühe Tšiili regiooni nimeks.

KULTUUR

16. Seda saart nimetatakse Muuseumisaareks (pilt 1), sest seal asuvad Vana Muuseum (1830), Uus Muuseum (1859, taasavatud 2009), Vana Rahvusgalerii (1876), Bode muuseum (1904) ja Pergamoni muuseum (1930). Samanimeline saar asub ka ühes teises linnas, kus saarel asub Saksa Muuseum (pildil 2). Mis linnades asuvad need Muuseumisaared?

17. Praegu tunneme Lampedusa saart Vahemeres peamiselt illegaalsete immigrantide pärast, varem aga pidi nimi olema Eesti lugejale tuttav kirjanik Giuseppe Tomasi di Lampedusa (1896-1957) järgi, kes kandis Lampedusa vürsti tiitlit. Tema suguvõsale kuulunud saar oli tegelikult juba XIX saj. keskel müüdud Napoli Kuningriigile, tiitel aga säilis. Giuseppe Tomasi di Lampedusa tuntuim teos ilmus Eesti keeles aastal 1967 sarjas „Ajalooline romaan“ Aleksander Kurtna tõlkes (uuustrükk 1999). 1963 oli Luchino Visconti vändanud romaanist ka filmi. Mis romaan?

18. Lugemisoskus oli keskajal vaid väheste eesõigus. Seetõttu puutus kirik selle probleemiga tihedalt kokku, kui tegemist oli Piibli sõnumi edastamisega lihtrahvale. Lahenduseks sai Piibli edastamine piltidena kiriku seintel, rõdudel ja lagedel. Eestis on selliseid nn pildipiibleid säilinud väga vähestes kirikutes. Tuntuimad asuvad ühes kirikus, need valmisid ajavahemikus 1630-1650 selle kiriku rõdudele. Kirik kannab sama nime Riia lossi liputorniga. Millisest kirikust on juttu?

19. See 6. detsembril 1945 sündinud India filmiprodutsent ja näitleja on tuntud filmidega Bandit Queen, Elizabeth (esitati 1998 7 Oscarile) ja Elizabeth: The Golden Age (esitati 2 Oscarile). Kes on see produtsent ja näitleja? (pildil 3)

20. Raamatute lugemisel jääb tihtilugu meelde nende algus. Üks eesti kirjanduse klassik alustab oma teost nii: *“Surmani tüdinud kesklinna mürast ja tolmust, üürin endale toa märksa “tahapooles”, ühte hoovimajja, mille avaralt rõdult otsekohe võib astuda suurde, poolmetsikusse viljapuuaeda, kus mulle on lubatud jalutada niipalju kui süda lustib. Pool-saksa perekond, kuhu satun ja kuhu ühtlasi jään kostiliseks, koosneb kolmest isikust; pereema on täisverd balti sakslanna, isa – sakslusesse kalduv eestlane, ja nende seitsmeteiskümneaastane tütar ... nii, kuidas keegi asjaolude peale vaatab. Igatahes on Vestbergide koduseks keeleks laitmatu saksa keel, kuigi perekonna liikmete kombel pole kaugeltki ühtlased”*. Kes on autor ja mis on teose pealkiri?

AJALUGU

21. Mis aastal?

- A) 17. detsembril õnnistatakse sisse Tallinna Jaani kirik
- B) Ilmub Lydia Koidula "Emajõe ööbik"
- C) Austria organiseeritakse Austria-Ungariks
- D) Alfred Nobel leiutab dünaamiidi

22. II maailmasõja ajal sai Tartu Ülikooli kiriku sisseseade viidud ühte teise Eesti kirikusse. Kuhu?

23. Algupäraselt slaavlastega asustatud piirkond kuulus 1181. aastani kujuneva Poola riigi mõjupiirkonda. Seejärel siirdus piirkond Saksa-Rooma keisririigi mõjupiirkonda, kust osa kõnealusest piirkonnast läks 1648 Rootsile. 1815 omandas Preisimaa kogu piirkonna ja alles I MS tegi oma korrektuurid. Osa piirkonda siirdus Poola valdusse. II MS järel jagati piirkond Poola ja SDV vahel. Piirkonnas asub Greifswaldi ülikool (1456), suurimad linnad on Gdansk (Danzig) ja Szczecin (Stettin). Mis on selle piirkonna **ajalooline** nimi?

24. Väidetavalt oli tema esimene Rooma keiser, kes võttis vastu ristiusu. Ta oli pärit Süüriast. Pärast troonile saamist sõlmis ta kohe rahu Sassaniidide Pärsiaga, kelle vastu eelmine keiser Gordianus III oligi hukkunud. Sõjad Pärsia vastu olid selleks ajaks Roomat juba tublisti kurnanud ja olnud üheks põhjuseks pikaleveninud kriisis. Selle keisri ajal tähistati Rooma millenniumit, 1000 aastat linna rajamisest. Nagu paljud teised keisrid, hukkus temagi vandnõulaste käe läbi. Kes?

25. Lätil, õigemini küll Kuramaa hertsogiriigil on olnud asumaad Gambia ja Tobago, 17. sajandil, kui hertsogiks oli Jacob I. Mis nimega dünastiasse kuulus hertsog Jacob I?

VARIA

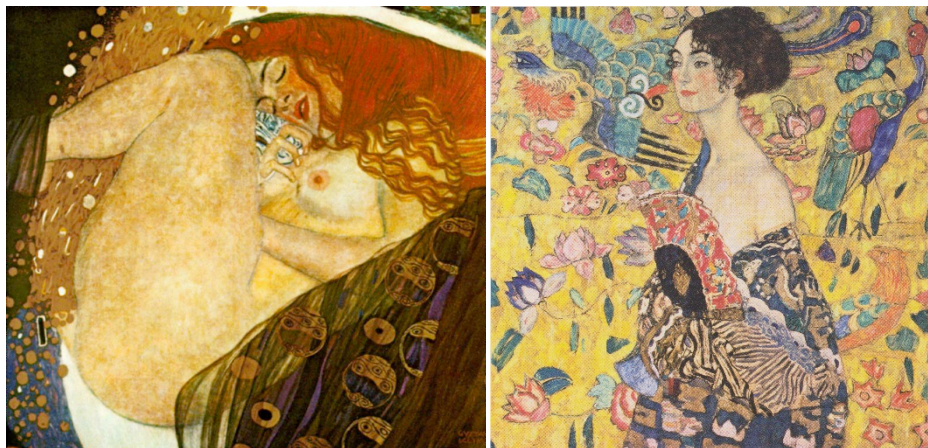
26. Kõige sagedamini pakutakse selle ajaloolise anekdoodi tegelasteks vene ajaloolast Karamzini ja vürst Gortšakovi. On ka teisi variante: vürst Gagarin ja vürst Barjatinski jne. Ka sündmuspaigad on erinevad, vestluse lõpptulemus aga üks ja sama. Olgu siis meie näide selline: XVIII sajandi lõpp. Karamzin sõidab reisile Pariisi ja kohtub ka seal elavate vene aadlikega. Vürst Goršakov palub tal paari sõnaga kokku võtta, mis Venemaal parajasti toimub. Karamzin vastab üheainsa sõnaga: ...!

27. See ka Eestis ammu omane eesnimi sai Euroopas populaarseks alles paar sajandit tagasi. Nimelt oli keiser Napoleon suures vaimustuses James Macphersoni „Ossiani lauludest“, kus sellenimeline tegelane on laulik Ossiani poeg. Macphersonile omakorda olid pakkunud inspiratsiooni tegelikud iiri ja šotigaeli kangelasllood, kus sama nime kandev kangelane sünnib Oisini ja haldjanna Niamhi ühendusest. Napoleon andis selle nime oma ristipojale, hilisema Rootsi kuninga Jean Baptiste Bernadotte'i pojale, ning Skandinaavia kaudu algas nime hoogne levimine. Mis nimi?

28. Latimeeria, kuulus „elav fossiil“, avastati teatavasti 1938. a. Lõuna-Aafrika rannikuvetest. Hiljem on sama liiki kalu püütud enamasti Komoori saarte ümbrusest, harvem mujalt Aafrika ranniku lähedalt. 1994. a. avastati teadusele teine latimeerialiik, kes oli kohalikele elanikele juba varem tuntud „merekuninga“ nime all. Mis riigi vetes ta leiti?

29. Talurahva maailmas oli üsnagi levinud asjadest nõ läbi lillede rääkida. See väljendus nii nimetustes (nt võsavillem hundi asemel) kui ka mõistatustes. Millist tegevust tähendab järgmine mõistatus: kaks meest veavad noota üle pussu mäe?

30. Kes on maalide autor?

TEADUS, TEHNIKA, ARHITEKTUUR

31. Monitor (ld nõuandja, hoiataja) on tehnikas ja IT-s millegi tegevust, seisundit jälgiv, kontrolliv seade või tarkvara. Milleks aga kasutatakse (nt maavarade kaevandamisel) hüdromonitori?

32. Mida tähendab akronüüm GNU?

33. Arhitektide Michael Woodley ja Manny Gonzalez juhtimisel ehitati 2007 aastal Nevada suuruselt teise linna Hendersoni pildilolev maja, mis on täissuuruses koopia ühe tuntud teleperekonna elamisest. Kelle?

34. Suurima kõnelejate arvuga keeled selles keelkonnas (kahanevas järjekorras) on telugu,, kannada ja malajali. Nimetage keelkond ja loendist puuduv keel.

35. Eesti Aasta Auto 2013 valiti juba peaaegu aasta tagasi (ajakirja “Tehnikamaailm” eestvedamisel). Mis marki auto selleks sai?

SPORT JA MUUSIKA

36. Hiljuti teatas ootamatult oma sportlaskarjääri lõpetamisest Kaido Höövelson ehk sumomaaailma nimega Baruto. 26.04. 2004 kirjutas aga Äripäev järgmist: *Esimeste eestlastena Jaapani profiklubiga liitunud sumokad Kaido Höövelson ja sihivad taset, mis peale kuulsuse avaks neile maailma mastaabis rahakotirauad.*

Kes oli see Häädemeestelt pärit sportlane, kes koos Höövelsoniga Jaapanisse siirdus aga kiiresti sealt tagasi tuli?

37. Selle nädala Euroopa jalgpalli üks peamiseid tegijaid on indoneeslane Erik Thohir. Millega ta silma paistis?

38. Kes oli see Kõo vallas Viljandimaal 1891. aastal sündinud ning Rootsis 1984 surnud mees, kes tõi Eestile esimese olümpiamedali kergejõustikus (Antwerpenis 1920, maratoni hõbe, ajaga 2:32.48,6). 1924 Pariisi olümpia maratonil oli ta kümnes. Ta jõudis saada Venemaa meistrivõistlustelt kuldmedali 5000 m jooksus 1916, tulla viis korda Eesti meistriks ja parandada 13 korda Eesti rekordeid jooksualadel. 37 aastaseks osales läbi Ameerika mandri (Los Angelesest New Yorki) kulgenud jooksul.

39. Mis nime kannab mustanahaline endine Venemaa korvpallikoondislane, kes sai kodakondsuse president V. Putini dekreediga aastal 2003? Tema suurimaks saavutuseks sai 2007. aastal EM tiitel, mis kindlustati finaalis Hispaania vastu tema tabava viskega 2 sekundit enne mängu lõppu. Tuntuim tema klubidest on Moskva CSKA.

40. Selle rahvaliku tantsuloo noodid avaldati esmakordselt John Playford'i kirjastuse kuulsa väljaande „The Dancing Master“ 11. trükis aastal 1701. Uuemat ajal tehti loost üksikuid arranžeringuid, taas laiemalt tuntuks sai pala aga tänu Mike Oldfield'i singlile aastast 1976. Loo pealkirjaks on ühe sadamalinna nimi ja lugu ennast seostatakse praegu muuseas ka sama linna jalgpalliklubiga.

1. Jüri Pihl
2. Paap Kõlar (OÜ Psycho, ansambel Psycho)
3. 2013 a Nobeli kirjanduspreemia võitja Alice Ann Munro
4. TÜ Ajaloomuuseumi fuajeest.
5. Jessiidid või jeziidid
6. Ohakalind
7. Kährik
8. Leviisia
9. Hobukastan
10. (Tasmaania) kukkurkurat
11. Helmand
12. Kuldiga
13. Hamburg
14. Omaan
15. Araucania
16. Berliin, München
17. "Gepard"
18. Tallinna Pühavaimu kirik
19. Shekhar Kapur
20. O. Luts, "Vaikne nurgake"
21. 1867
22. Põltsamaa kirik
23. Pommer
24. Philippus Araablane, Rooma keiser aastatel 244 – 249 (*Marcus Iulius Philippus Augustus*)
25. Esimene hertsog oli Gotthard Kettler, viimane Saksa ordu Liivimaa haru suurmeister; Kettlerite dünastia.
26. Varastavad/varastatakse (Vorujuut!)
27. Oscar/Oskar
28. Indoneesia
29. pükste jalgatõmbamine
30. Gustav Klimt
31. Võimsa veejoa saamiseks ja suunamiseks (hüdrokaevandamine)
32. Gnu's Not Unix
33. Simpsonid
34. Draviidi keelkond, tamili keel
35. Mercedes-Benz A-klass
36. Ott Juurikas
37. Omandas 70% Milano Internazionale klubist.
38. Jüri Lossmann
39. Jon Robert Holden
40. Portsmouth